

Dr. Vaskuti András: (tanácselnök, Fővárosi Bíróság)

ÉLETKOR ÉS BELÁTÁSI KÉPESSÉG A MAGYAR BÜNTETŐJOGBAN- JOGALKOTÁSI ÉS JOGALKALMAZÁSI KÉRDÉSEK

Ligeti Katalin, az ELTE docense egy előadásának azt a címet választotta, hogy „A büntetőjog a változások kapujában”. Ezt a gondolatot tekintem én is mai felszólalásom mottójának.

A büntetőjogi normák az elmúlt évtizedek során jelentősen módosultak, de az igazi reform még várat magára, bár előkészítése már igen előrehaladott állapotba került. Ennek keretében olyan, korábban tabunak tekintett tételek módosultak, mint a társadalomra veszélyesség mértékének konkrét vizsgálata, a tevékeny megbánás viszonylag általános büntethetőséget megszüntető okká válása, felmerült az eddig egységes kódex több könyvvé alakítása, a részben felfüggesztett szabadságvesztés bevezetésének lehetősége.

Amit mindebből lényegesnek tartok, hogy a normaszöveg egyszerű rendbetételen túl szükség és igény mutatkozik alapvető szemléletváltoztatásra is. A reformok reményeim szerint nem csekély mértékben érintik majd a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatását, aminek csupán egyik, ám kiemelkedő fontosságú eleme a felelőssé válás kérdése.

Jogászok nemzedékei nőttek fel azon tanítás bővületében, – és ez ma is evidencia –, hogy azokra vonatkoznak a fiatalkorúak büntető anyagi jogi szabályai, akik a bűncselekményt 14. életévük betöltése után, de a 18. életévüket még meg nem haladva követték el.

Ezt a tételt neveljük mi is a joghallgatókba, vizsgákon gyakran hangzik el a kérdés:

- mi a helyzet, ha a terhelt a 14. születésnapján követi el a bűncselekményt?
- mi a helyzet, ha a terhelt a 18. születésnapján követi el a bűncselekményt?

A bírói gyakorlat a fentiekre egyértelmű választ adott: A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések alkalmazásának van helye, ha a terhelt a 18. életévének betöltése napján követi el a bűncselekményt.¹

A fenti szabály rendkívül szigorúan alkalmazandó, erre utalnak a törvényhez fűződő magyarázatok is:

¹ BH1987. 267

„A büntethetőség az elkövető 14. születésnapját követő első nap 0 óra 0 perc 0 másodperckor kezdődik.”²

„ A tizennégy éves korhatár megállapításának indoka, hogy a gyermekek nagyobb része ebben a korban fejezi be általános iskolai tanulmányait, és ér el olyan testi és szellemi fejlettségi szintet, amelyre tekintettel felelősségre vonható.”³

Ez utóbbi megállapítás nagyrészt igaz lehetett az 1961. évi. illetve 1978. évi kódexek megalkotásának az idején, de azóta jelentősen megváltozott az iskolarendszer, és a hírközlés, az informatika olyan fejlődésen ment keresztül, aminek következtében a különböző társadalmi hatások (részben káros, részben nevelő jellegűek) rendkívül gyorsan, és jóval fiatalabb korban érik el kiskorúakat. Mindezen túl a születésnapok közé szorított gondolkodás nem ad teret az egyéniesítésnek, a felelősség nem kóros elmeállapottal összefüggő vizsgálatának.

Tény, hogy bármilyen korhatárokat állapítunk meg, mindig lesznek olyanok, akik az adott szabályt ellenzik, azaz az alsó korhatárt túl alacsonynak, vagy túl magasnak tekintik. Ez hasonlatos a halálbüntetéshez való viszonyuláshoz. Ahol eltörölték, mindig akadnak szószólói a visszaállítását követelőknek, és ahol van, ott mindig harcolnak annak eltörléséért.

Ebből következően olyan korhatárt meghatározni, amit mindenki egységesen elfogadna, nem lehetséges, és ilyen igénnyel a tudomány sem léphet fel. A kriminológusoknak, a büntetőjogászoknak, a gyermekvédelemmel foglalkozó szakembereknek e téren az a legfontosabb feladatuk, hogy olyan megoldást keressenek,

- ami összhangban van a nemzetközi szabályokkal;
- ami a társadalom (a közösség nagy része) számára elfogadható;
- ami kellően szolgálja a bűnmegelőzést;
- ami nem gátolja meg a bűnt elkövetett kiskorút abban, hogy élete, a nevelés más eszközeinek igénybevételével helyes irányba forduljon.

A továbbiakban arra keresek választ, hogy

- a.) a jelenlegi korhatárok módosítása idegen-e a magyar jogtörténeti hagyományoktól?
- b.) a gyakorlatban milyen esetek mutatják a jelenlegi szabályozás vitathatóságát?
- c.) hogyan alakul ki a felelősség? (Egy kutatás bemutatása)
- d.) milyen jogszabályi és intézményi változások indokoltak?

² Magyar Hivatalos Közlönykiadó Kommentárja, 104. oldal

³ Magyar Büntetőjog - Kommentár a gyakorlat számára, HVG-ORAC, 61. oldal

Ad a.) Az alábbiakban bemutatom a témához kapcsolódó magyar szabályozás történeti változását.

Csemegi-kódex (1878. évi V. törvény)

84. § Aki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának 12-ik évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem birt, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető.

Az ilyen kiskoru azonban javító-intézetbe való elhelyezésre íteltethetik, de abban életkora huszadik évén túl nem tartathatik.

85. § Ha az előbbi szakaszban meghatározott koru egyének, a cselekmény elkövetésének idején képesek voltak annak bűnösségét felismerni: a következő szabályok szerint büntetendők:

1. halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő büntett miatt: két évtől öt évig terjedhető börtönnel;
2. öt évtől tizenöt évig tartó fegyházzal vagy államfogházzal büntetendő büntett miatt: két évig terjedhető börtönnel, illetőleg hasonló tartamu államfogházzal;
3. más büntett miatt: két évig terjedhető fogházzal;
4. vétség miatt rendőri büntetéssel.

1908. évi XXXVI. törvénycikk

15. § Az ellen, a ki a büntett vagy vétség elkövetésekor életének tizenkettedik évét meg nem haladta (gyermek), sem vád nem emelhető, sem bűnvádi eljárás nem indítható.

Ha a gyermek büntettet vagy vétséget követett el, a hatóság, a mely elé kerül, őt megfenyítés végett a házi fegyelem gyakorlására jogosított egyénnek vagy az iskolai hatóságnak adhatja át. Az iskolai hatóság a gyermeket megdorgálhatja vagy iskolai elzárással fenyitheti.

Ha a gyermek eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult, a hatóság a gyámhatóságot értesíti és ha a gyermek érdekében halaszthatatlanul szükséges, a gyermeket ideiglenes felvétel végett a legközelebb eső állami gyermekmenhelybe szállítja. A gyámhatóság a gyermek javító nevelése iránt az erre nézve irányadó szabályok értelmében intézkedik.

16. § Az, a ki a büntett vagy vétség elkövetésekor életének tizenkettedik évét már meghaladta, de tizennyolczadik évét még be nem töltötte (fiatalkoru), ha a büntetethez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg, büntetőjogi felelősségre nem vonható.

Ha a bíróság ily esetben szükségesnek látja, elrendelheti, hogy a fiatalkorut törvényes képviselője, hozzátartozója vagy más alkalmas egyén házi felügyelet

alatt tartsa vagy intézkedhetik az iránt, hogy a fiatalkorú házi vagy iskolai fenyítést kapjon (15. § második bekezdése).

Ha az ilyen fiatalkorú eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult, a bíróság a fiatalkorúnak javító nevelését rendeli el.

17. § Az ellen a fiatalkorú (16. § első bekezdése) ellen, a kinek a büntett vagy vétség elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége meg volt, a következő intézkedések tehetők:

1. dorgálás;
2. próbára bocsátás;
3. javító nevelés;
4. fogház- vagy államfogházbüntetés.

27. § A fogházbüntetés fiatalkorúak részére felállított külön fogházban hajtandó végre. Egy hónapot meg nem haladó fogházbüntetés más letartóztató intézet magánzárkájában is végrehajtható.

A bíróság ítéletében elrendelheti, hogy a fiatalkorúak fogházában állja ki a kiszabott fogházbüntetést az oly elítélt is, a ki tizennyolczadik évét meghaladta, de huszonegyedik évét még nem töltötte be. A fiatalkorúakra megállapított egyéb szabályok az ily elítéltekre nem alkalmazhatók.

34. § Ha a vádlott a büntetendő cselekmény elkövetésekor életének tizennyolczadik évét még be nem töltötte, külön kérdés teendő fel arra nézve, birt-e a vádlott az elkövetés idején oly értelmi és erkölcsi fejlettséggel, hogy tettéért büntetőjogilag felelősségre vonható?

A bíróság tagadó válasz esetében a jelen törvény 16. §-a értelmében, igenlő válasz esetében 17. §-a értelmében határoz.

1913. évi VII. törvénycikk (a fiatalkorúak bíróságáról)

1. § Minden kir. törvényszéknél, amelynek büntető hatásköre van, fiatalkorúak bíróságát kell alakítani.

Az igazságügyminiszter ily bíróságot alakíthat a kir. törvényszék székhelyén kívül levő egyes kir. járásbíróságoknál is, amelyeknél arra a fiatalkorú terheltek nagyobb száma miatt vagy más fontos okból szükség van.

13. § Gyermekek vagy fiatalkorú ügyében a hatósághoz intézett beadványt, hatósági iratot vagy az eljárásnak bármely részét közzétenni, vagy hatósági eljárás tárgyává tett ilyen ügyről nyomtatvány útján hírt adni a hatóság engedelmével nélkül nem szabad. A megengedett közzétételben a gyermeket vagy a fiatalkorút nevének kezdőbetűivel sem szabad megjelölni. A tilalom megszegése az 1897:XXXIV. tc. 20. §-a és az 1912:LIV. tc. 96. §-ának 2. pontja értelmében büntetendő.

16. § A bíró meggyőződést szerez a fiatalkorú személyazonosságáról és megállapítja életkorát. Beszerzi azokat az adatokat, amelyek a tényállás felderítése, valamint a

fiatalkorú egyéniségének, értelmi és erkölcsi fejlettsége fokának és életviszonyainak megismerése végett lényegesek.

Megbizzza a pártfogó tisztviselőt vagy a bíróságnál erre a célra jelentkező más alkalmas személyt, esetleg a patronázs-egyesület útján, hogy a fiatalkorú egyéniségéről és életviszonyairól tájékoztatást szerezzen. A megbízott eljárásáról a bíróságnak haladéktalanul jelentést tesz.

Maga elé idézheti továbbá a fiatalkorút; tanuként idézheti meg a fiatalkorú törvényes képviselőjét, szülőit, azt, akinek háztartásában a fiatalkorú él és más oly egyéneket, akiktől tájékoztatást és értesülést szerezhet; a terhelt egyéniségéről és életviszonyairól a gyámhatóságtól, a fiatalkorúak felügyelő hatóságától, a közigazgatási és az iskolai hatóságtól, az illetékes lelkésztől, a terhelt munkaadójától, kezelő orvosától, valamint azoktól az egyesületektől és intézményektől is felvilágosítást kérhet, amelyek a fiatalkorúval foglalkoztak.

51201/1887. BM rendelet

„Azon szülők, rokonok, gyámok vagy felügyelők, kiknek gondjára bízott 12 évesnél fiatalabb gyermekek vasúti sínekre köveket raknak, a vasúti átjárók korlátait felnyitják vagy beteszik, a vasúti jelzőket megfordítva állítják, a vonatokat kővel dobálják s általában hasonló cselekményekkel a vasúti közlekedés biztonságát veszélyeztetik, a kellő felügyelet elmulasztásával kihágást követnek el s az 1892. : XVII. t.-cz. 3. §-ában jelzett célokra fordítandó, 2 forinttól 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel, behajthatatlansága esetén 12 órától 10 napig terjedhető elzárással fognak büntettetni, a kihágások elbírálására hivatott közigazgatási fokozatos hatóságok által.”

1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről

9. § Nem büntethető, aki a büntett elkövetésekor tizenkettedik életévét még nem töltötte be.

1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

20. § Nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét még nem töltötte be.

85. § (1) A büntető törvény alkalmazásában fiatalkorú, aki a büntett elkövetésekor a tizennegyedik életévét meghaladta, de tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.

Mindebből az alábbi következtetések adódnak:

1.) a büntethetőség alsó korhatára az első büntető törvénykönyv hatálybalépésétől 1961-ig (azaz 80 éven keresztül) 12 év volt;

- 2.) az 1908-as Novella hatálybalépésétől (azaz közel 50 éven keresztül) a 12 és 18 év közöttiek esetében vizsgálni kellett az értelmi és erkölcsi fejlettséget, és ezek függvényében kerülhetett csak sor a büntetőjogi felelősségre vonásra;
- 3.) a Novella hatálybalépését követően külön büntetés-végrehajtási rendelkezés szólt a fiatal felnőtt korúakról;
- 4.) közel fél évszázadon át működött a fiataikorúak különbírósa.

Az elsőként feltett kérdésre, tehát az a válasz adható, hogy az alsó korhatárok esetleges elmozdítása nem idegen a magyar jogtörténeti hagyományoktól.

Ad b.) A szigorú és merev szabályok számos esetben megakadályozzák, megnehezítik vagy máskor éppen értelmetlenné teszik a felelősség megállapítását.

Ennek érzékeltetésére szolgál néhány valóságos (jog)eset.

1. K. Franciska sérelmére elkövetett emberölés⁴

Az ügy szereplői:

- M. Viktória vádlott - aki 1985. június 15-én született;
- Gyk. D. Máté 1986-ban született (a bűncselekmény elkövetésekor 2 hónap híján volt 14 éves);
- K. Franciska sértett 1988-ban született, a bűncselekmény idején 11 éves és 5 hónapos volt.

A történet lényege: 2000. május 4-én a fiataikorú és a gyermekkorú elkövetők iskolatársukat fényképezés ürügyével egy erdőbe csalták, ahol megkínózták, megalázták, majd a fiataikorú biztatására és segítségével a gyermekkorú megfojtotta a sértettet.

Az ügy egyik legvitatottabb kérdése a fiataikorú vádlott beszámítási képességének értékelése volt. Az ítélet az alábbiakat rögzítette:

„A bíróság valamennyi szakértőt megidézte a tárgyalásra, akik a vádlott elme-, illetve pszichés állapotával kapcsolatban szakvéleményt készítettek.

Megállapítható volt, hogy Dr. B. Balázs és Dr. K. Ilona szakvéleménye egymással ellentétben állt, míg ugyanis az előbbi szerint fk. M. Viktória beszámítási képessége egyáltalán nem volt korlátozva, addig Dr. K. Ilona véleménye szerint az súlyos fokban hiányzott.

⁴ Fővárosi Bíróság, 6.Fk.385/2001/60.szám

A tárgyaláson Dr. B. Balázs véleményét megváltoztatva akként nyilatkozott, hogy elképzelhetőnek tartja, miszerint a vádlott beszámítási képessége a cselekmény elkövetésekor enyhe fokban volt korlátozva.

Mivel a két szakértő véleménye között továbbra is fellelhető ellentétet feloldani nem sikerült, ezért a bíróság az Egészségügyi Tudományos Tanács felülvéleményezését kérte.

A bíróság a vádlott elme- és pszichés állapotára vonatkozóan az Egészségügyi Tudományos Tanács megállapításait fogadta el az alábbiak szerint:

A vádlott személyiségfejlődése kisgyermekkorától kezdődően megzavart volt, ebből következően fejlődése az átlaghoz képest elmaradt, lassúbb volt, és patológiás elemeket is tartalmaz. A vádlottra színtelen érzelmi élet, a részvét és egyéb magasabb érzelmek tompasága, a viselkedés kifejezett visszafogottsága, gátoltsága, a spontán megnyilvánulások teljes hiánya jellemző. Személyiségfejlődése ezen zavarok miatt lélektani értelemben nem érte el a biológiai korának megfelelő érettséget.

Mindezekből következően M. Viktória a cselekmény elkövetésének időpontjában közepes fokban volt korlátozva abban, hogy cselekménye következményeit felismerje, illetve, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.”

Érdekességek és tanulságok:

- a gyermekkorú (a tényleges gyilkos) nem volt büntethető;
- a fiatalkorú esetén, a bíróság talált olyan gyermekpszichiátert, aki egyszersemind szakértő is.

Felmerül a kérdés, ha az esetleges jogszabályi módosulások következtében ismét vizsgálat tárgyát képezi az erkölcsi, fejlettségi fok elérése, az kinek lesz a kompetenciája, azaz ezt a bíróság milyen értékelések (bizonyítékok) alapján állapítja meg. Az elmeorvosok (és szakértők) ugyanis abban a körben vizsgálódnak, hogy a terhelt szenvedett-e az elmeműködés olyan kóros állapotában, ami miatt nem volt képes cselekménye következményeit felismerni, illetve e felismerésnek megfelelően cselekedni, vagy abban korlátozva volt-e.

De a nem kóros elmeállapotú személyeknél ki tud és milyen módon segítséget nyújtani a bíróságnak ebben a kérdésben?

2. fk. J. József (született: 1989. október 20.) ügye⁵

A vádlottat előzetes letartóztatásának foganatosítására 2004. június 8. napján fogadta be a Budapest, III. kerület Szőlő utca 60. szám alatti Budapesti Javítóintézet. 2004. június 20-án 5.00 órakor fk. J. József vádlott a közös hálóból a folyosóra ment

⁵ Fővárosi Bíróság, 6.Fk. 376/2005/37

és az ott szolgálatban lévő B. József gyerekefelügyelőt arra akarta rávenni, hogy anyagi ellenszolgáltatás fejében az intézetből engedje el. Fk. J. József arra kérte B. Józsefet, hogy vigye ki őt az udvarra, engedje el, és annyit fizet neki, amennyit akar. B. József a kérés teljesítését megtagadta, a vádlottat visszakísérte a hálóba. Negyed óra elteltével Fk. J. József ismét kiment a folyosóra, ahol ezúttal H. Tamás gyerekefelügyelőt szólította meg. A vádlott ismét pénzt ígért, ha a felügyelő az épületből elengedi, és kilátásba helyezte, hogy az ígért pénzt a kiszabadulását követően szülei fogják kifizetni. Az ajánlatát a felügyelő visszautasította, ennek ellenére azt a vádlott több esetben megismételte. A felügyelő végül a vádlottat visszakísérte a hálóba.

E tényállás alapján az ügyészség 2 rb. hivatali vesztegetés bűntette miatt emelt vádat.

A kérdés az volt, hogy a fiatakorú, aki tudta, hogy lopni nem szabad (e cselekmények miatt került előzetes letartóztatásba), tudta-e (képes volt-e felfogni), hogy a nevelők hivatalos személyek, és amit elkövet, az vesztegetés?

A bíróság a lefolytatott bizonyítási eljárás után a vádlott személyi körülményeire vonatkozóan az alábbiakat állapította meg:

Fk. J. József vádlott négy osztályt végzett. Előzetes letartóztatását megelőzően nevelőintézetben került elhelyezésre, tekintettel arra, hogy édesanyja szabadságvesztés büntetését kezdte meg letölteni, édesapja szülői felügyeleti jogát pedig a bíróság korábban megszüntette. A fiatakorú terhelt a nevelőintézetből számos alkalommal megszökött.

A vádlott beszámítási képessége a cselekmény elkövetésekor közepes fokban korlátozott volt abban, hogy cselekménye társadalomra veszélyességét felismerje, és annak megfelelően cselekedjék.

A bíróság megállapította a fenti tényállást, és a fiatakorút a jogerős határozatában megrovásban részesítette.

A média naponta számol be újabb és újabb történetekről, amelyeknek elkövetői gyermekkorúak. Néhány eset az utóbb hetek terméséből:

3. A kisgyerekek újra rabolt⁶

Ismét elfogta a rendőrség azt a gyerekkorú fiút, aki néhány héten belül két rablást is elkövetett Miskolcon - értesült a HavariaPress. A 13 éves fiú előbb

⁶ 2007. január 8.

december közepén próbált késsel kirabolni Diósgyőrben egy boltot, majd egy idős asszonyról rabolta el a táskáját.

Noha az első rablási kísérleténél a boltos nő arcába is belevágott pengéjével, gyors elfogása után – a kora miatt – semmi komolyabb retorziót nem alkalmazhattak vele szemben a hatóságok.

Ideiglenesen egy gyermekvédelmi intézményben helyezték el, ahonnét azonban múlt pénteken meglépett, és – egy társával együtt – néhány órán belül újabb rablást követett el. Ekkor egy idős nőt leptek meg hátulról, és fényes nappal elrabolták a táskáját, majd elfutottak. A miskolci nyomozók nemsokára ismét elfogták a két elkövetőt, és mindkettejüket visszautalták a gyermekvédelmi szakszolgálathoz.

4. Tanárakra támadtak a diákok Borsodban⁷

Kilenc- és tizenegy éves gyerekek támadtak pedagógusukra egy Miskolchoz közeli település általános iskolájában - közölte a rendőrség. A fiatal, törekeny természetű tanárnő lábát egyikük megrúgta, míg a másik egy fadarabbal püfölte. Levezetésképp egy iskolatáskát is hozzávágta.

A napokban történeteket Kompoltiné Jakab Ilona, a megyei rendőr-főkapitányság szóvivője ismertette. Mint mondta, a harmadik osztályosoknak tartott tanórán az egyik fiú "renitens viselkedésével..." nehezítette az oktatást. A pedagógus kézen fogta a diákot, a katedrához próbálta vezetni, hátha a tanári közellét visszatartó erővel hat majd rá. A diák egyik osztálytársa, egyben barátja, kipattant a padból és belerúgott a tanárnőbe. Az eseményből nem akart kimaradni 11 éves társuk sem, aki egy fából készült szemléltető eszközzel támadt a fiatal nőre, majd egyik osztálytársának táskáját is hozzávágta. A közfeladatot ellátó személy elleni erőszakot elkövető gyerekek koruknál fogva nem büntethetők, így eljárás sem indulhat ellenük - mondta Kompoltiné Jakab Ilona.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) elítéli az iskolán belüli erőszak minden formáját - közölte a szaktárca az eset kapcsán. A tárca elvárja azt, hogy érintett felek tegyenek meg mindent a rend fenntartásáért a pedagógusok és a diákok védelmében. Az ügyről tájékoztatást kértek az iskola fenntartójától, ennek tükrében döntenek a további lépésekről. (MTI)

5. Négy fiatal lány rabolt ki egy idős férfit⁹

Három fiatalkorú és egy gyermekkorú lány rabolt ki egy idős férfit a Heves megyei Mezőtárkányban - közölte a rendőrség. A csoportos rablásról a sértett gyermeke tett bejelentést - közölte a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság sajtóügyeletes. Mint kiderült, a négy tinédzser lány körbevette az utcán az otthona

⁷ NOL • Népszabadság Online • 2007. január 12.

⁸ MTI, 2007. január 16.

⁹ MTI, 2007. január 24.

felé tartó 63 éves férfit és pénzt követeltek tőle. Mivel a puszta szóbeli fenyegetéssel nem jutottak eredményre, ezért a földre rántották a férfit, majd a nála található készpénzt erőszakkal elvették tőle.

6. Gyermekek vertek félholtra egy 31 éves férfit a VIII. kerületben

A rendőrség két gyermekkorú fiataalt fogott el, akiket azzal gyanúsítanak, hogy két hete a Józsefvárosban megtámadtak és megvertek egy 31 éves férfit, akit később életveszélyes sérüléssel láttak el a kórházban - közölte a BRFK szerdán. A Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) életveszélyt okozó testi sértés büntette miatt indított nyomozást azt követően, hogy a VIII. kerületi Kálvária téren január 12-éről 13-ára virradó éjszaka „előzetes szóváltás nélkül” megtámadtak, többször megütöttek és megrugdostak egy budapesti férfit. Feltehetőleg „brahiból”, „erőfitogtatásból” támadták meg a fiatalok a náluk gyengébb fizikumú férfit - mondta Bartha László őrnagy, a BRFK sajtóügyeletes. A sértett csak a bántalmazást követő reggel vette észre, hogy erősen vérzik, ekkor vitték a mentők kórházba. Itt, más sérülések mellett, a férfi mellkasán egy életveszélyes szúrt sebet is találtak. A nyomozás során a rendőrség két 13 éves és egy 11 éves budapesti fiút fogott el kedden, illetve szerdán, akiket a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítanak. Az elfogott gyermekkorú fiatal fiúk a bűncselekmény elkövetését beismerték, a cselekményükre vonatkozóan részleges beismerő vallomást tettek - közölte a BRFK.

A fenti esetek annak az illusztrálására alkalmasak, hogy az életkori szabályok merev alkalmazása nem szolgálja kellő hatékonysággal sem a bűnmegelőzést, sem a bűnüldözést. Azaz a jelenlegi szabályozás fenntartása mindenképpen vitatható.

Ad c.) Honnan tudják meg a kiskorúak, hogy mi a bűncselekmény, miért jár és milyen büntetés?

Kaliforniában tett látogatásomkor arra kerestem választ a fiatalkorúak ügyészétől, hogy amikor a 7 éves gyerek egy boltban lopást követ el, milyen alapon lesz felelősségre vonható.

Az alábbi magyarázatot kaptam:

A gyerektől azt kérdezzük meg, hogy megmondták-e neki a szülei, hogy nem szabad lopni?

Ha igen, akkor tudnia kellett, tehát büntethető.

Ha nem, akkor valóban nem kellett tudnia, ez esetben azonban a szülők lesznek büntethetőek.

Vajon a magyar gyerekek mit tudnak a bűnről és a büntetésről?

Ezzel a kérdéssel foglalkozott szakdolgozatában Kertész Bence, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán 2006-ban végzett joghallgató – akinek konzulense voltam.¹⁰

A szerző kutatása során nem fiatalkorú bűnelkövetőket, hanem egy budapesti elit gimnázium 14-16 éves tanulóit kérdezte azzal a céllal, hogy megtudja, mit tudnak, mit gondolnak a büntető-igazságszolgáltatásról, valamint, hogy melyek azok az okok, ami miatt elkövetnek, vagy éppen nem követnek el bűncselekményt. A korosztály kiválasztásánál az vezérelte, hogy megfigyelhessen 14 év alatti és feletti, mégis korban egymáshoz nagyon közel álló tanulókat, hogy összehasonlítható legyen egy nagyjából 14 éves csoport egy nála valamivel idősebbel.

A tapasztalatok rendkívül tanulságosak, és mintául szolgálhatnak szélesebb körű kutatómunkához, illetve jogi felvilágosító tevékenységhez is, amelyet mindenképpen rendkívül fontosnak tartok, mielőtt bármilyen jogszabályi változásra kerülne sor.

Ad d.) Mindezek alapján az alábbi javaslatokat teszem:

Meg kellene állapítani a büntetőjogi felelősséget bizonyos kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények elkövetése esetén 12-14 életév között, amihez enyhe, de mégis büntetőjogi szankciók társulhatnak;

14-18 életév között több bűncselekményért is felelhetne a fiatalkorú, amelyekhez már szigorúbb szankciók is kapcsolódhatnak;

18-20 életév között a Különös Részben írt valamennyi bűncselekmény esetén meg kellene állapítani a felelősséget, de a felnőttekhez képest enyhébb szankciók lennének alkalmazhatók.

Mindezen túl intézményi reformok is szükségesek:

- az oktatás területén: a bűn, a büntetés, a felelősség tanítása;
- fiatalkorúak bíróságának (különbíróság), fiatalkorúak ügyészségének, fiatalkorúak rendőrségének létrehozása;
- előzetes pártfogó felügyelet bevezetése;
- olyan szakembergárda (ha van adatbázis) létrehozása, amely a gyermeklélektan terén bizonyos igazságügyi ismeretekkel rendelkezve, véleményt tud adni a felelősség megértéséhez való érettség kérdésében.

¹⁰ Kertész Bence: A felelőssé válás (szakdolgozat)

A büntetőjog tehát a változások kapujában áll. De ez kevés, jóval komplexebb reformra lenne szükség, amelynek érintenie kell az eljárásjogot, a rendőrségi törvényt, a szabálysértési kódexet, a bírósági szervezeti törvényt, a büntetés-végrehajtási, oktatási és az ifjúságvédelmi szabályokat egyaránt.